

Nr 615

Av herr Lundberg, *angående skydd mot jordvärdestegring, m. m.*

Den ökade spännvidden mellan straff- och sakrätterna samt vår sociallagstiftning är anmärkningsvärd. På sakrättens områden har en betydande skärpning och ett ökat rättsskydd givits åt den enskilda äganderätten, under det att hela vår sociallagstiftning, som sätter människans skydd och de gemensamma uppgifterna och ansvaret främst, får se sin strävan i många fall spolerad genom att den skärpta äganderätten nyttjas för spekulativa penningbegär, som oftast tar det sociallagstiftningen ger.

Det ansågs att drottning Kristina — med en hysterisk moder och en krigare till far som föräldrar och som vid sex års ålder besteg tronen — var en slösare av Guds nåde, vilken slösade och skänkte bort egendom från stat och allmoge på ett upprörande sätt. Men trots detta förefaller det som om vi under 1900-talet har slösat och skövlat bort betydligt större värden för svensk allmoge än vad Kristina kunde göra. Med utgångspunkt från dagens sakläge förefaller det nästan vara nödvändigt att sakrättslagstiftningen överfördes till socialdepartementet för att få ett logiskt samspel och en demokratisering jämväl av denna rättsgren.

Det förefaller som om justitiedepartementet bara accepterar den romerska rättens äganderättsprinciper och det gamla klassamhällets intressen. Att samhället är föremål för en mycket snabb omvandling och att strukturförändringen sätter in på snart sagt alla områden har ännu icke uppmärksamats. Intensiteten i samhällsförändringen stegras, och kraven på en aktiv samhällsplanering ökas.

Produktionsutvecklingen är god, men tyvärr har lagstiftningens eftersläpning och trögheten då det gäller att inom rimlig tid få ett beslut en direkt produktionshämmande tendens och binder alltför mycket folk vid det juridiska förfarandet och inproduktivt arbete. Vi önskar en utbyggd hälso- och sjukvård, vi vill bygga bostäder, sommarstugor, skolor, vägar m. m. Efterfrågan av varor förändras med de ökade inkomsterna, servicebranschen växer starkt, och människorna i vårt demokratiska land har fått möjligheter att leva annorlunda än på 1700- och 1800-talen. De ekonomiska förutsättningarna finns, men de binds av gamla äganderättsfördomar och en rättstillämpning, som i många stycken kan förefalla ha till syfte att hindra ett demokratiskt samhälle att fungera fullt och helt.

De som bodde på landsbygden och försörjde sig på jordbruk var drygt hälften av befolkningen år 1900; i dag utgör andelen inte ens en femtedel. Näringslivet lokaliseras till tätorterna, och folkmängden koncentreras även

på samma sätt, och där bor det f. n. ca 75 procent av vår befolkning. Regionen, dess liv och funktion, har kommit i centrum, och man talar om öresunds-, västkust- och mälardalregioner, och det sker en mer eller mindre lycklig sammanklumpning av både industri, handel och befolkning. Åldersförskjutningen, längre skoltid, längre semester och 5-dagarsvecka ökar både möjligheter till och krav på friluftsliv och semestermöjligheter men förutsätter jämväl att helheten kan expandera snabbt.

Man talar om de stora enheterna i form av storkommuner och län, men man har glömt att varje koncentration innebär ökade spekulationsobjekt, som i den stärkta sakkäntens och den enskilda äganderättens hägn hänsynslöst får spekulera och utsätta både bostads-, industri-, fritids- etc. intressen för en ockerpolitik utan att man på sakkäntens område vågar ta ett initiativ eller visa handlingskraft för att stävja de fås i många avseenden om gangsterterror påminnande inställning gentemot samhälle, industri och de många medborgarna.

Vi ger hjälp till bostadsbyggande för att de mindre bemedlade skall få tillgång till bättre och billigare bostäder, men vi hindrar inte att en tomtjobbare, som gett några tiotusental kronor för en fastighet, kan och får ta 1 000-falt, ja enorma vinster, då ett växande samhälle tvingas att köpa tomt. Den sociala hjälpen tas i lagens hägn om hand av tomtjobbaren. Miljoner, ja troligen miljarder kronor från socialbudgeten, landsting och kommuner samt bostadssökande har hamnat i några få människors fickor som arbetsfri inkomst. Vi har fått längre och längre semester, kortare arbetstid med åtföljande 5-dagarsvecka, bättre inkomster från de högrationaliserade och stora industrienheterna etc., men vi har fullständigt utlämnat fritidsintressena till en ohämmad spekulationslusta. Bolag i Stockholm och annorstädes tillåtes att utan hämningar köpa mark och fritidsområden på löpande band för att sedan på ett hart när otroligt sätt bedriva sin obskyra jobbarpolitik gentemot alla dem som på ett vettigt sätt vill utnyttja fritiden för att ägna sig åt en sommarstuga och komma i kontakt med vårt lands vackra och vederkvickande fauna och flora. Alltför många har fått uppleva att fritidsmöjligheterna slutat i en ekonomisk tragedi därför att fritidsgangstern får arbeta utan hämningar i hägn av lagen.

Om någon tar några jordgubbar eller lite mat i en sommarstuga för att stilla sin hunger, jagas, döms och sätts han ofta i fängelse, men när tomtjobbaren genom ekonomiska transaktioner tar hela sommarstugan, arbete på tomt m. m., är detta lagligt.

Det gamla klassamhället vågade aldrig gå så långt i fråga om jord- och vattenrätten som dagens. Lagen om gräns mot vatten, fiske- och jakträtt, rätten att nyttja skogs- och andra vägar har en klar tendens. I det gamla samhället vågade man inte sträcka enskild äganderätt dithän, att man stängde ute människorna på det sätt som vi i dag gör. Det fanns s. k. ödeskår, gemensamma områden som fick nyttjas av alla dem som själva sak-

nade tillgång till mark och vatten. Kronan ägde stora markområden vilkas avkastning delvis fick nyttjas av allmogen; en del uppläts med dispositionsrätt så länge de var råvarukälla till ett järnbruk, men de skulle sedan återlämnas till kronan. Vart har alla dessa rättigheter tagit vägen? Om några ungdomar stjäla en gammal bil eller motorcykel så jagas de ibland till döds för att få sitt straff. När bolag och enskilda lagt beslag på en del stora markområden från staten, kommuner och mindre jordbrukare kan de i lagens hägn och skydd nyttja sin makt mot någon som aldrig kunde tro att man blev brottsling genom att nyttja vad han av ålder ägt. 20-årshävsregeln har oftast varit verktyget, som framgångsrikt har utnyttjats.

Den romerska rättsfilosofien är anpassad efter en totalitär statsbyggnad. Neroismen präglar alltför mycket dess syn på diktatorvälde och slavar. Demokrati och den romerska rättsfilosofien är oförenliga begrepp. För den romerska »rättstänkaren» måste alltid en diktatur, där makten är knuten till en liten ekonomiskt mäktig grupp av vilken färg den än är, alltid vara förmer än en demokrati. Den livs- och rättssyn som präglar svensk sociallagstiftning har visat att en demokrati, där denna får och kan komma till uttryck i ett lagstiftningsarbete, trots allt markant kan bryta väg för demokratisk rättsanda och rättstillämpning. Hade icke de som lagt grunden för sociallagstiftningen haft mod och kraft att våga tänka annorlunda, skulle aldrig Socialsveriges syn på frihet och människovärde varit möjlig. För demokratien kan inte ett straff, hård vedergällning, människor i bur, automatiserad rätt etc. vara en huvuduppgift. Demokratien måste söka komma till rätta med det som är orsakerna till brott och inte ha en strafftillämpning som av bagateller kan i sitt nit fostra en ungdom till brott. »Brott» och »straff» måste stå i en rimlig proportion till varandra. I varje fall bör man sträva till att inte de bagatellartade förseelserna får hårda straff under det att de verkligen stora och för samhälle och enskild verkligen skadliga brotten betraktas som lagliga och inte straffbelagda. Huruvida lags utformning eller tillämpning är det väsentliga är svårt att avgöra. I det förra fallet skulle riksdagen ha vissa möjligheter att göra en verklig reform, men om det är själva rättssynen, som är knuten till en viss rättsfilosofi, som är den huvudsakliga orsaken, måste undervisning och livssyn vid våra juridiska fakulteter undergå ett mycket hårt och nödvändigt reformarbete. Utvecklingen har blivit att vårt demokratiska samhälle i växande utsträckning tvingas att i hög grad rekrytera sin arbetskraft från utbildningsorgan, som har sin grundsyn och utbildning knuten till en annan samhällsform.

I en motion 1956 framförde jag förslag om att vår juristutbildning skulle reformeras och ges en annan inriktning. Jag ansåg att juristutbildningen skulle utformas så, att rättsreglernas samspel med övriga sociala och ekonomiska faktorer i samhällslivet skulle kunna fungera, och med ledning av detta föreslog jag inrättandet av en professur förslagsvis benämnd funktionell rättsvetenskap, som kunde knytas till universitetet i Lund.

Ur olika synpunkter borde nu efter alla tidskrävande utredningar m. m. det vara på tiden att riksdagen fick sig förelagd förslag till en verkligt effektiv och radikal lag mot jordvärdestegring samt att ett verkligt skydd för sommarstugeägare och andra fritids- och rekreationsintressen äntligen kunde komma från diskussionsstadiet till ett beslut. Brottsbalk och jordabalksförslagen borde ha kunnat få vänta, ty de bygger på att, trots allt, ytterligare befästa den enskilda äganderätten och vara ett rättsskydd för den till skada för flertalet av vårt lands medborgare.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1963 års riksdag till:

1. lag om effektivt skydd mot jordvärdestegring, där hänsyn till samhällsintresset att kunna ställa billig tomtmark till förfogande för bostads-, industri- och annan bebyggelse blir det primära, och att de spekulativa tomtjobbarna genom hård beskattning och genom förbud kopplas bort från detta för land och folk viktiga verksamhetsområde,

2. lag som skyddar sommarstuge- och andra fritidsintressens rätt bl. a. vid fråga om arrende eller köp av tomtmark, rätt att jämväl med motorfordon få nyttja s. k. enskilda vägar på större markområden, rätt att nyttja mark- och vattenområden till jakt och fiske på kronans, universitetens och aktiebolagens fastigheter, och

3. att Kungl. Maj:t ålägger ett redan befintligt ämbetsverk, eller också en speciell fritidsstyrelse e. d., att utöva en effektiv och praktisk tillsyn och övervakning över ovan nämnda fritidsintressen samt se till att statliga organ icke genom bristande uppmärksamhet eller slentrian tillåter bolag eller andra att ockupera skär, holmar, mark- och vattenområden vilka sedan urminnes tid reserverats för att icke-jordägare skulle ha tillgång till dem för jakt, fiske och andra ändamål, samt

4. att Kungl. Maj:t inkommer med förslag till en professur i förslagsvis ämnet funktionell rättsvetenskap vid universitetet i Lund, vilken som huvudsaklig uppgift skulle handha samlandet av materiel och vilken genom föreläsningar och forskning skulle söka främja ett bättre samspel mellan rättsreglerna och övriga sociala, ekonomiska och andra faktorer i det demokratiska och dynamiska samhällslivet, samt leda en utredning som syftar till att ändra utbildning, lag och rättstillämpning med hänsyn därtill.

Stockholm den 26 januari 1962

John Lundberg